Blaženi Alojzije Stepinac svjetionik u olovnim vremenima

Ivica Jurić
Katolički bogoslovni fakultet
Zrinsko-frankopanska 19, 21 000 Split

Na današnji dan, 10. veljače 1960. god. u 14 sati i 15 minuta, nakon dugogodišnjeg zatvora i tortura komunističkog režima, koje su nakon preduge šutnje većini ljudi danas poznate, Gospodinu se preselio nadbiskup zagrebački, kardinal, mučenik, blaženik a uskoro, ako Bog da i kanonizirani svetac Alojzije Stepinac. Prigoda je, stoga, da o 60. obljetnici blaženikove smrti osvijetlimo još jednom njegov plemeniti lik, ne samo zbog, nažalost, njegovih osporavatelja i u našem narodu, već zbog nas samih: da znamo bolje cijeniti njegovu žrtvu i zalagati se za vrijednosti za koje se on zalagao sve do mučeničke smrti.

Kard. Stepinac je bio savjest jednog teškog vremena, i ne samo savjest jednog vremena i jednog naroda nego, istaknuo bih, i savjest mnogih naroda. On je primjer hrabrosti i odanosti Božjim zakonima u onim olovnim, ratnim vremenima kad su se rijetki usuđivali to biti. Bio je glas onima koji glasa nisu imali, točnije onima kojima je glas bio nasilno oduzet; bio je odvjetnik optuženih i obespravljenih, zaštitnik progonjenih.

Toliko je svjedočanstava u kojima je dokazano da se brinuo za sve ljude podjednako neovisno o njihovoj vjeri, naciji, rasi ili socijalnom statusu. Dovoljno je, preskačući pritom mnoge druge izvore samo neke spomenuti koji navedeno potvrđuju kao npr. američku povjesničarku židovskog podrijetla **dr. Esther Gitman.** Ona je desetak godina provela istražujući državne i privatne arhive obrađujući držanje kard. Stepinca u onim teškim vremenima i o njegovu doista herojskom držanju i zauzimanju za sve ugrožene napisala dvije knjige (*When Courage Prevailed: The Rescue and Survival of Jews in the Independent State of Croatia 1941-1945*; *Kad hrabrost prevlada: Spašavanje i opstanak židova u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941.-1945. i Alojzije Stepinac-Pillar of Human Rights, Alojzije Stepinac – stup ljudskih prava,* koje vam od srca preporučamo da ih pročitate.

Esther Gitman, u jednom intervjuu prigodom predstavljanja svoje prve knjige u Hrvatskoj, ističe: „Uz pisane dokaze o spašavanju Židova i toplim ljudskim pričama koje sam

pronašla, najveće iznenađenje za mene je bio nadbiskup Alojzije Stepinac, za kojeg prije nisam nikada čula. Imala sam krivu percepciju, kao mnogi Židovi, da su katolički svećenici služili ustaškom režimu i onda sam pronašla Stepinčeva pisma i znala sam da držim svjetlo u rukama. Zamislite, Stepinac je još 1938. godine na jednom predavanju rekao da Hrvati žele državu i da je mogu dobiti, ali nikako ne smiju biti neljudi i osvećivati se drugima nego je graditi na temeljima pravde i jednakosti."

U navedenom razgovoru gospođa Gitman citira Stepinca i iznosi njegovo poimanje domoljublja. Ono i za nas danas može biti poučno. Naime, na jednom susretu sa studentima 1938. godine kard. Stepinac je istaknuo:

"Ljubav čovjeka prema svome narodu ne smije ga učiniti divljom životinjom koja sve ruši i izaziva osvete, nego ga oplemenjivati tako da svomu narodu pribavi poštovanje i ljubav od strane drugih naroda".

Ljubav prema svom narodu, dakle, i poštovanje prema drugima bilo je njegovo životno načelo. Da je tomu tako svjedoče i sljedeće kardinalove riječi: "Moramo svuda upozoravati i učiti, da sveti zanos i plemenito oduševljenje u izgrađivanju temelja mlade Države Hrvatske bude nadahnut strahom Božjim i ljubavlju za Božji zakon i njegove zapovijedi, jer će samo na Božjem zakon, a ne na lažnim načelima ovoga svijeta Država Hrvatska moći biti izgrađena na čvrstom temelju."

U vremenima pomućenog uma i triumfa bezbožnih ideologija kard. Stepinac je hrabro i ustrajno razlikovao dobro od zla, istinu od laži, vječnost od prolaznosti. Bio je poput svjetionika koji je mnogima pokazivao pravi put. Zato, sjećajući se Stepinca, pariški kardinal Marty, za njega svjedoči: „Ovaj branitelj ljudskih prava u ime Evanđelja sve do smrti, zaslužio je da se nikada ne zaboravi ova povijesna stranica Crkve." A poznati filozof Francois Mauriac povodom smrti kardinala Stepinca 1960. donosi njegove riječi: ,,Katolička Crkva nema straha pred ni kojom zemaljskom silom i ne smije se bojati kada su u pitanju ljudska prava i dostojanstvo osobe", otvoreno se diveći Stepinčevoj odvažnosti.

Da je Stepinac bio putokaz i savjest ne samo hrvatskom nego i mnogim drugim narodima u vremenu totalitarnih režima svjedoče i zaključne riječi gospođe Gitman s predavanja u Zagrebu. Naime, kraj predavanja o Stepincu zaključila je riječima poznatog

povjesničara holokausta Raula Hilberga: “Crkve nekoć moćne nazočnosti u Europi tijekom II. svjetskog rata dotakle su najnižu točku svog utjecaja nesposobne da svoju neovisnost zadrže spram sekularnih režima. Unatoč tomu, tijekom godina rata Stepinac je slijedio samo jednu maksimu, a to je: ‘postoji samo jedna rasa, a to je Božja rasa'”. (www.ika.hr)

O relevantnosti kard. Stepinca u širem smislu govorila je i Višnja Starešina, redateljica i scenaristica dokumentarnog filma ***“Stepinac: Kardinal i njegova savjest”***, na nedavnoj premijeri u HNK u Zagrebu. U toj prigodi istaknula je kako je Stepinac značajna osoba još od „trenutka kada je izabran za najmlađeg biskupa na svijetu, preko njegovih antirasnih propovijedi koje su dopirale iz pokorene Europe, iz NDH do slobodnog svijeta kao raritet, preko suđenja koje ga je učinilo globalno poznatim i čija je osuda izazvala velike prosvjede od New Yorka do Chicaga i Dublina koji su tražili njegovo puštanje na slobodu“.

Navest ćemo nekoliko blaženikovih misli iz tog vremena iz kojih se zrcali sva njegova odanost Kristu, poštivanju iznad svega neprolaznih Božjih zapovijedi te, naravno, ljubavi prema svom hrvatskom narodu ali i poštivanju drugih i brizi za svakog čovjeka. Tako u jednoj homiliji blaženi Alojzije poziva vjernike da se odupru zavodljivim nehumanim ideologijama:

«Pravi muževi ne sagiblju koljena pred lažnim duhom vremena, jer to zahtijeva konačno i prava ljubav prema samome sebi i domovini. Ako je Bog, kao što jest, apsolutni gospodar svega, može li On, koji je vječna pravda, pustiti da se trajno a nekažnjeno gazi njegov sveti Zakon? Nije zato bez razloga zavapio prorok: ‘Jao vama, koji zlo zovete dobro, a dobro zlo. Koji tminu zovete svjetlo, a svjetlo tminu, koji gorko zovete slatko, a slatko nazivate gorkim!’ (Iz 5,20) Kakovu nadu, pitamo vas, kakovu nadu mogu još imati oni, koji su ostavili izvor života – Boga i priklonili se laži prolaznoga vremena, koje je sve istinske vrednote života zanijekalo?»

Stepinac 1943. godine u vremenu velikog nasilja kad je ljudski život zbog „viših ciljeva“ bezbožnih ideologija jako malo vrijedio jasno iznosi katolički nauk. Pita se: “Kakav poredak zastupa Katolička crkva, kad se danas cijeli svijet bori za novi poredak? – i odgovara: – Mi, osuđujući sve nepravde, sva ubijanja nevinih, sve paleže mirnih sela, sva zatiranja sirotinjskih žuljeva… odgovaramo ovako: Crkva je za onaj poredak, koji je toliko star, koliko i deset zapovijedi Božjih. Mi smo za poredak, koji je napisan ne na raspadljivom papiru, nego u savjesti ljudskoj prstom Boga živoga”.

Kard. Alojzije Stepinac je zagovarao kršćanske, univerzalne vrijednosti, po kojima je najveće blago čovjek kao stvorenje Božje, čiju slobodu treba zaštiti i kao pojedinca i kao cjeline, uz poštovanje svake vjere, rase i nacionalnosti, privatnog vlasništva i slobodu prava svakog naroda na njegov puni razvoj i neovisnost. Za njega je postojala „samo jedna rasa, Božja rasa“. Kard. Stepinac u propovijedi na blagdan Krista Kralja 31. listopada 1943. u zagrebačkoj katedrali žestoko i otvoreno je osudio progone protiv Hrvata, Srba, Židova, Roma, muslimana, te je napomenuo da je dužnost Crkve braniti osnovna ljudska i narodna prava. Iz navedene propovijedi, koja se širila svijetom i doživjela pohvale ali i osude od Nijemaca, izdvajamo jedan dio:

„Odgovorit ćemo konačno i onima koji nas optužuju da smo pristaše rasizma, jer kako vidite, Katolička Crkva je u nekim glavama za sve kriva. Mi smo svoje stanovište prema rasizmu definirali otkad rasizam postoji, a ne možda danas. A stanovište je kratko i jasno. Katolička Crkva ne pozna rasa koje gospoduju i rasa koje robuju. Katolička Crkva pozna samo rase i narode kao tvorevine Božje, a ako koga više cijeni, to je onaj koji ima plemenito srce, a ne jaču pesnicu. Za nju je čovjek jednako crnac iz centralne Afrike, kao i europejac. Za nju je kralj kao čovjek u kraljevskoj palači upravo tako čovjek kao i zadnji siromah i ciganin pod šatorom. Nema među njima bitne razlike kao čovjeka. Jedan i drugi imaju neumrlu dušu, jedan i drugi su istog kraljevskog podrijetla, vukući svoju lozu od Boga Stvoritelja“.

Nadalje, pastoralni savjet koji je kardinal Stepinac uputio svojim svećenicima najbolje oslikava njegov odnos prema nacističkoj ideologiji i brigu za spasenje svakog čovjeka. Tako Stepinac kao nadbiskup kaže: “Kada dođu k vama osobe židovske ili pravoslavne vjeroispovijesti, koje se nalaze u smrtnoj opasnosti, pa zažele konvertirati na katolicizam, primite ih, da spasite ljudske živote. Ne zahtijevajte od njih nikakvo specijalno vjersko znanje, jer pravoslavni su kršćani kao i mi, a židovska je vjera ona, iz koje kršćanstvo vuče svoje korijenje. Uloga je i zadaća kršćana u prvom redu spasiti ljude. Kada prođe ovo vrijeme ludila i divljaštva, ostat će u našoj Crkvi oni, koji budu konvertirali zbog uvjerenja, dok će se ostali, kada opasnost prijeđe, vratiti u svoju”.

Da, treba reći i to kard. Stepinac se odano borio za svoj narod i za hrvatsku državu. I pred komunističkim montiranim sudom posvjedočio je: “Hrvatski se narod plebiscitarno

izjasnio za hrvatsku državu, ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo hrvatskog naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!" Da, zalagao se Hrvatsku državu ali utemeljenu na Božjim zakonima, a ne nikako na ideologijama koje Boga isključuju a na njegovo mjesto stavljaju naciju ili klasu. Od njega, koji je bio i ostao svjetionik u onim olovnim vremenima kad se nalazio između, možemo to tako reći, čekića i nakovnja, dakle ideologija nacizma i komunizma, koje su obje, mada na različite načine, isključivale Boga i njegov zakon možemo i danas učiti.

Kao vjernici u kard. Stepincu, u njegovu životu i djelu, prepoznajemo gorostasa katoličke vjere, prave duhovnosti, gorostasa iskrenog domoljublja i čovjekoljublja. Cijenimo njegovu moralnu i ljudsku uspravnost kroz pet godina zatvora u Lepoglavi kao i kroz više od osam godina zatočeništva u rodnom Krašiću. Sve je to pretrpio od komunističkih vlasti zbog svoje odanosti Bogu, Katoličkoj Crkvi i hrvatskom narodu. Izvore snage za otpor totalitarističkim ideologijama nalazio je u molitvi, u osobnom odnosu s Bogom, koji čovjeku daje snagu da podnosi ono što inače po svojim ljudskim snagama ne bi mogao.

O kako nam nedostaje Stepinčeve hrabrosti i dosljednosti! Pa i jasnoće i odrješitosti u nazivanju stvari pravim imenom. U jednom govoru kard. Stepinac je upozorio: "Ili smo katolici, ili nismo. Ako jesmo, tada se naša vjera mora očitovati na svim područjima našega života. Ne možemo biti katolici u crkvi, a na ulici živjeti po instinktu osobnog raspoloženja". Mi bi smo danas dodali da ne smijemo biti katolici samo na misi a u politici, ekonomiji, kulturi… se ponašati protukršćanski.

Iz odnosa Stepinca prema totalitarističkim sustavima možemo naučiti i da se društvo ne mijenja toliko zakonima koji mu se nameću od Ştrane nevidljive elite odozgor (i vidljivih poslušnika), koliko uvjerljivim svjedočanstvom života ljudi koji nadahnjuju i čija prisutnost oplemenjuje i angažira. Ako je to ikada vrijedilo onda to zacijelo vrijedi danas u vremenu povećanih mogućnosti izbora, ali i sve veće osjetljivosti na (ne)dosljednost. Jedino autentične osobe zadržavaju utjecaj i ljudi ih cijene. Ne treba, valjda, nabrajati takve i u našem društvu? Ta svi ih znamo. Ili možda imamo oči a ne vidimo ili pak vidimo samo one slične sebi pa jadikujemo kako pravih kršćana nedostaje?

Bilo kako bilo nikomu nije zabranjeno biti Božji, dobro odgajati svoju djecu i svojim primjerom utjecati na druge. Umjesto inzistiranja na moći, zakonima, ukratko, prisili odozgor

svakako bi trebalo sjetiti se nezamjenjivosti vlastitog primjera života i utjecaja koji svaki čovjek ima. Crkva će potvrditi svoju relevantnost i podariti svijetu svoju ozdraviteljsku prisutnost samo ako prethodno uvjeri svoje vjernike u njihovo pravo poslanje za svijet (briga za bližnjega tj. za svakog čovjeka i sve narode a ne samo za vlastiti i briga za izgradnju Božjeg a ne samo nacionalnih i lokalnih kraljevstava) te im, dakle, uz dobru formaciju osigura i potreban prostor slobode za njihovo djelovanje u Crkvi i društvu.

Bl. Alojzije Stepinac i danas može i treba biti primjer i put kako zastupati i živjeti Božje vrijednosti i pravilno se odrediti prema zamamnim ideologijama koje se ne služe više surovim nasiljem, kao prije, nego mekim, suptilnim, medijskim, kulturnim, pravničkim nasiljem nameću novu antropologiju. Stepinac, čijem se proglašenju svetim iskreno veselimo, poput svjetionika pokazuje put kako i u najtežim okolnostima treba izabrati Božje neprolazne vrijednosti i na njima graditi svoj život. Diviti se našim velikanima iz prošlosti Crkve a ne nasljedovati ih u sadašnjosti i budućnosti značilo bi neozbiljno shvatiti svoje poslanje i nemarno ga vršiti. Dao Gospodin da i mi poput bl. Alojzija Stepinca, svatko na svom području, u obitelji i na poslu, u privatnom i društvenom životu, budemo njegovi svjedoci u svom vremenu.